

თეიმურაზ ფანჯიკიძე

განათლების ავგეღითი რეფორმა საქართველოში

ჯერ კიდევ არ ჩამქრალა ბრძოლის ის ყიჟინა, იმ მძიმე ბატალიების ექო, რომელიც გამოუცხადა ნაციონალურმა მოძრობამ ქართულ სულიერებას, მის მენტალიტეტს, კულტურას და განათლებას. ჩვენ ჯერ კიდევ სათანადოდ ვერ აღგვიქვამს, ბოლომდე ვერ გაგვიანალიზებია, რა მოხდა, რაოდენ დიდი დარტყმა მიაყენა საქართველოს ნაციონალურმა მმართველობამ, სათანადოდ ვერ შეგვიფასებია, თუ რა დიდი ზიანი მიაღდა ჩვენ სახელმწიფოებრიობას, ეკონომიკას, მწერლობას, მხატვრობას, არქიტექტურას, განსაკუთრებით კი განათლების სფეროს, მათ მიერ ჩატარებული რეფორმის შედეგად; რამდენად დაეცა ზოგადად სწავლების დონე, რამდენად შეირყა საშუალო სკოლის ავტორიტეტი, როგორ დაკნინდნენ უმაღლესი სასწავლებლები, როგორ გააუქმეს მეცნიერებათა აკადემიის ინსტიტუტები, როგორ დაეცა მეცნიერებისადმი ინტერესი და რამდენად არაპრესტიჟული გახდა მასწავლებლის, პროფესორის, საერთოდ, მეცნიერის წოდება. რამდენად ჩაუყვეს ხელი ჯიბეში ისედაც გადატაკებულ მშობლებს და უფასო სწავლება, რომელსაც სტუდენტთა სტიპენდიებიც ახლდა თან — გააუქმეს. ეს არის რეალური შედეგი სააკაშვილ-ლომაიას მიზანმიმართული რეფორმისა, რომელსაც, მიუხედავად ასეთი სავალალო რეზულტატებისა, ნაციონალებმა ურცხვად წარმატებული რეფორმა უწოდეს.

განათლების რეფორმა რომ საჭირო და აუცილებელი იყო, ამაზე არავის უდავია არც მაშინ და არც დღეს. საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ გარკვეული დროის გავლის შემდეგ თვით ყველაზე რევოლუციური, პროგრესული აზრი ძველდება, რაღაც აუცილებლად საჭიროებს განახლებას. ძველდება არა მარტო ტექნიკური საშუალებები, არამედ თვით სწავლების მეთოდები, ხერხები და საშუალებები.

ყავლი გასდის ადრინდელ პრიორიტეტებს, პროგრამებს. მუდმივად საჭირო ინოვაციები, ზრუნვა სათანადო კადრების მომზადებისა და გადაზიდვისათვის; ყოველივე ეს საჭიროა, რათა არ ჩამოვრჩეთ მეცნიერულ-ტექნიკურ პროგრესს, ფხიზლად ვადევნოთ თვალი მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებს, დავნერგოთ სიახლეები, მაგრამ წყალში არ უნდა გადავყაროთ წარსულში დაგროვილი გამოცდილება, გავეთვალისწინოთ ადგილობრივი სპეციფიკა, დავიცვათ მემკვიდრეობის პრინციპი. ყველაფერი ვაკეთოთ ხალხის ინტერესებიდან გამომდინარე, ყოველგვარი რყევების, სტრესებისა და ტრაგედიების გარეშე.

როგორც გვანხსოვს, რეფორმისთვის მზადება საქართველოში ნაციონალებმა ჩვენი მეცნიერული მიღწევების განქიქებით დაიწყეს, ამტკიცებდნენ, რომ ჩვენი მეცნიერება ვერ გადის საერთაშორისო არენაზე და არ იბეჭდება აღიარებულ ჟურნალებსა და კრებულებში. ამ მხრივ, თავი განსაკუთრებით გამოიჩინა ილიას უნივერსიტეტის რექტორმა გიგი თევზაძემ, რომელიც ამტკიცებდა, რომ აკადემიური ინსტიტუტების სამეცნიერო შედეგი პრაქტიკულად ნულს უტოლდებაო. რაც დიდი სიცრუე და ცილისწამება იყო...

მეორე, კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი ბრალდება, რომელიც უკიდურესად იყო გაზვიადებული, ეს იყო კორუფციის ფაქტები განათლების სისტემაში, განსაკუთრებით კი უმაღლეს სასწავლებლებში მისაღებ გამოცდებზე. ასეთი ფაქტები ჩვენს სასწავლო სისტემაში, სამწუხაროდ, მართლაც იყო, მაგრამ, თუ ვინმე რამეს მართლა არღვევდა და აშავებდა, ის მკაცრად უნდა დაესაჯათ კიდევ. სახელმწიფოში სწორედ იმისათვის არსებობს კანონები და სადამსჯელო ორგანოები, რომ ასეთი ფაქტები დაუნდობლად ემხილებინათ და აღმოეფხვრათ, ხოლო მისი ჩამდენი პირები თავიდან მოეშორებინათ. მაგრამ, ამ ფაქტების აღიარებასთან ერთად, მინდა პირდაპირ განვაცხადო, რომ უმაღლესი სასწავლებლების პროფესორ-მასწავლებელთა უდიდეს ნაწილს კორუფცია არანაირად არ შეხებია. მეტსაც ვიტყვი, თუ იმ გარდამავალ პერიოდში ქვეყანაში სადმე იყო პატიოსნება შენარჩუნებული, ეს სწორედ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში და მასთან ერთად ზოგ სხვა უმაღლეს სასწავლებელშიც იყო. პროფესორ-მასწავლებელთა უდიდეს ნაწილს არასოდეს მიუღია რაიმე ხელფასისა და პონორარის გარდა. ზოგჯერ ამას ემატებოდა და ავსებდა კანონით დაშვებული რეპეტიტორობით მიღებული თანხები.

ამასთან, ისიც კარგად უნდა გვანხსოვდეს, რომ როდესაც დაიშა-

ლა საბჭოთა კავშირი, როდესაც ქვეყანამ უარი თქვა სოციალიზმის მშენებლობაზე და კაპიტალიზმს დაუბრუნდა, როდესაც საერთო საკუთრება კერძო საკუთრებამ შეცვალა, ქვეყანაში დაიწყო პრივატიზაცია, საერთო ქონების შექმნა-განაწილება. ამ ეგრეთწოდებულმა პრივატიზაციამ, რომელსაც ხალხმა სამართლიანად უწოდა „პრივატიზაცია“, პროფესორ-მასწავლებლებს (გამონაკლისები არა მაქვს მხედველობაში) გროშიც არ შეახვედრა, ეს ადამიანები როგორი ღარიბებიცა და უქონელებიც იყვნენ, ისეთივე ღარიბებად და უქონლებად დარჩნენ. პირიქით, ახალ დროში მათ ოჯახის რჩენის სერიოზული პრობლემა გაუჩნდათ. ბევრი მათგანი კი (საკაშვილის ტერმინოლოგიით „ჩარეცხილები“) ულუკმაპუროდ დატოვეს, რასაც დიდი ტრაგედიები და სიკვდილიანობა მოჰყვა.

ამ თემაზე ჩვენს პრესასა და ტელევიზიაში ბევრი რამ თქმულა და დაწერილა. მაგრამ, რაც დრო გადის, ამ უახლოეს წარსულში ჩადებული სულ ახალ-ახალი ნაღმები ფეთქდება და ახალ-ახალი უბედურებები იჩენს თავს, რაც ამ ვაი რეფორმამ მოიტანა. სულ უფრო მჟღავნდება ის ავგანზრახულობა, სიბოროტე და მავნელობა, რაც მის ჩატარებას მოჰყვა. ამასთან, სულ უფრო ხშირად ისმის კითხვა — **მანც რა უნდოდათ, რას ესწრაფვოდნენ, რის მიღწევას ცდილობდნენ, რატომ გააუბედურეს, რატომ დატოვეს ულუკმაპუროდ, უსამსახუროდ, უწამლოდ, უექიმოდ და უსაშველოდ ამდენი ადამიანი; რატომ დატოვეს სტუდენტობა გამოცდილი, კვალიფიციური ლექტორების გარეშე? რეფორმა ხომ შეიძლება გონივრულად ჩატარებულიყო, ისე რომ, გათვალისწინებული ყოფილიყო ხალხის ელემენტარული ინტერესები, როგორც უკვე ვთქვით, დიდი სტრესების გარეშე.** მაგრამ რეალურად ყველაფერი ამის საპირისპიროდ გაკეთდა. მსხვერპლიც შესაბამისი იყო... სამწუხაროდ, ამ რეფორმამ უბედურების მეტი არაფერი მოიტანა...

რეფორმის დაწყების წინ განათლების მაშინდელმა ავადსახსენებელმა მინისტრმა კახა ლომაიამ სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოსოფიის ფაკულტეტის კათედრის გამგეები დაგვიბარა სამინისტროში. ინტიმურ გარემოში შეგვხვდა და რეფორმაზე გველაპარაკა. მისი საუბრიდან ის აზრი გამოვიტანეთ, რომ ყოველი ძალით უნდა დაგვეჩქარებინა ეს რეფორმა, რომელიც გულისხმობდა დიდი რაოდენობით პროფესორ-მასწავლებლების გათავისუფლებას, ძველი სტრუქტურების დაშლას, კათედრების და კაბინეტების გაუქმებას, ადრინდელი შეხედულებების ამოძირკვას. მისი თქმით, ეს ყველაფერი

უნდა შესრულებულიყო მანამ, სანამ ნაციონალური მოძრაობა აღმავლობის გზაზე იმყოფებოდა, სხვა შემთხვევაში რეფორმას საფრთხე ემუქრებაო...

არ ვიცი რატომ ჩქარობდა ასე განათლების მინისტრი, ამისათვის რა მოტივაცია ჰქონდა. რატომ ესწრაფვოდა სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასე გაუბედურებას (ზოგ უმაღლეს სასწავლებელს, რომელიც მეტი მორჩილებით გამოირჩეოდა ასე მკაცრად და დაუნდობლად არ მოქცევია). პირადული შურისძიება იყო, გარედან მოსული ბრძანება თუ პირდაპირი დავალება სააკაშვილისაგან, რომელიც თავის დროზე არ მიიღეს (საჭირო ქულები ვერ მოაგროვა) სახელმწიფო უნივერსიტეტში და იძულებული გახდა სასწავლებლად კიევში წასულიყო. ან რამდენად უანგაროდ ხდებოდა ეს პროცესი, ამ მნიშვნელოვან კითხვებზე პასუხის გასაცემად ბევრი რამ არის საკვლევი და გამოსაძიებელი. მაგრამ ზოგი რამ პირდაპირ ზედაპირზე ძვეს და თვალნათლივ ჩანს: თბილისში, საბურთალოზე, განმაურებულ საირმის გორაზე, I ექსპერიმენტალური სკოლის გვერდით დგას ხუთსართულიანი სახლი, რომელიც კახა ლომაიას ეკუთვნის. ზოგი ამბობს, რომ ის მიწა, რომელზეც ეს სახლი დგას სკოლას ეკუთვნისო. იმასაც ამატებენ, რომ, როდესაც I ექსპერიმენტალური სკოლის დირექტორმა მონინდომა სკოლის ქონების აღწერა, აღმოაჩინა, რომ ლომაიას სახლი სკოლის კუთვნილ მიწაზე იყო აშენებული. თვითმხილველნი იმასაც ამბობენ, რომ ამ ამბის შემდეგ დირექტორი სასწრაფოდ გაათავისუფლეს თანამდებობიდან. მე, ცხადია, გამომძიებელი არა ვარ, ამის მტკიცება არ შემიძლია, მე მხოლოდ გავიმეორე ის, რაც გავიგონე, მაგრამ ის, რომ გამოსაკვლევეია ამ დარგის „წარჩინებულთა“ ფინანსური საქმეები და მათი ქონების წარმომავლობა, ამაში, ალბათ ეჭვი არ უნდა შეგვეპაროს. განათლების სისტემის ამ კლანმა, როგორც ასევე ამბობენ, დიდი ფული იშოვა და ამით პროკურატურა სერიოზულად უნდა დაინტერესდეს..

როგორც ცნობილია, ყველა რეფორმას თავისი მიზანი და მიღწეული შედეგები აქვს. მაინც რას მიაღწიეს, რა შედეგი დადეს XXI საუკუნის ამ „განმანათლებლებმა“, რითი იწონებენ თავს? ფაქტობრივად — ვერაფრით. პირიქით მოხდა: ყველა მაჩვენებლით ქვეყანაში საოცრად დაეცა სწავლის დონე, უფასო სწავლებიდან გადავებით ფასიანზე (როდესაც რეფორმატორები ტრაბახობენ, რომ აღმოფხვრეს კორუფცია, მათ უნდა გავახსენოთ, რომ უმაღლეს სასწავლებლებში ფასიან სწავლებაზე სერიოზული კონკურსიც კი არ იყო,

ახლა კი ფულს თითქმის ყველა სტუდენტი იხდის).

გაწყდა დამაკავშირებელი რგოლი ძველ და ახალ თაობას შორის. ახალგაზრდა რეფორმატორებს აღარ მოუნდათ წიგნებზე, მონოგრაფიებზე, დისერტაციებზე თავის მტვრევა, მათ უცებ მოინდომეს ძველი პროფესორის ერთი დარტყმით თავიდან მოშორება და მათი ადგილის დაკავება. ამისათვის ათას ხერხს მიმართეს: ზოგჯერ მათი ასაკი მოიშველიეს, ზოგჯერ სილაბუსები და კურიკულუმები დაუწუნეს, ბოლონის პროცესი ახსენეს, გააუქმეს სადოქტორო დისერტაციის დაცვა. ის, ვისაც საკანდიდატო ხარისხი ჰქონდა დაცული სადოქტოროს გაუთანაბრეს. ყველამ პროფესორი დაირქვა. არ მესმის ვის უშლიდა ხელს ძველი იერარქია: ასისტენტი, მასწავლებელი, უფროსი მასწავლებელი, დოცენტი, პროფესორი. განა იმით, რომ სასწრაფოდ დაირქვეს: ასისტენტ-პროფესორი, ასოცირებული პროფესორი, სრული პროფესორი, რაიმე შეიცვალა?

ჯერ კიდევ კომუნისტების დროს, ჯერ საკანდიდატო, განსაკუთრებით კი სადოქტორო დისერტაციები უმრავლეს შემთხვევაში წარმოადგენდნენ დასრულებულ სამეცნიერო შრომას (რომელსაც თან ახლდა გამოცემული მონოგრაფია). განსხვავებით დღევანდელი სადოქტორო დისერტაციებისაგან, რომელთა უდიდესი უმრავლესობა უბრალო რეფერატის შთაბეჭდილებას თუ სტოვებს.

ყველას გვახსოვს ისიც, რომ საკანდიდატო დისერტაციის დაცვის შემდეგ წლები უნდა გასულიყო, მრავალი სამეცნიერო შრომა უნდა დაგეწერა, რომ შემდეგ სადოქტორო შრომის დაცვის უფლება მოგეპოვებინა, ყველაფერი ეს ამ ვაირეფორმატორებმა მოშალეს. არ გაითვალისწინეს არც ჩვენი სპეციფიკა, არც მენტალიტეტი და ტერმინების: დოქტორი და პროფესორის წოდებების სრული დევალვაცია მოახდინეს. ადრე, იგივე პროცესები შეეხო აკადემიკოსის წოდებას, როდესაც უამრავი დარგობრივი აკადემიები შეიქმნა და ათასი ჯურის ადამიანი აკადემიკოსი დაირქვა.

კიდევ რაზე აპელირებდნენ რეფორმის ავტორები? პირველ რიგში ინგლისური ენის ცოდნაზე.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ გაჩნდა საშუალება სხვადასხვა ქვეყანაში შედარებით იოლად წასვლის და გადაადგილების. ამან ხელი შეუწყო, სტიმული მისცა, სხვადასხვა ენის ინტენსიურად შეთვისებას, მათ შორის ინგლისურის, რომელიც დღეისათვის ყველაზე გამოყენებად ენად იქცა მსოფლიოში. ინგლისური ენის ცოდნის საჭიროება ჩვენმა ვაირეფორმატორებმა ისეთ სიმაღლეზე

აიყვანეს, რომ აღარაფრად ჩააგდეს არა მარტო საკუთარი, არამედ სხვა არანაკლებ მდიდარი და ღირსეული ენები. გიგი თევზაძე იქამდეც მივიდა, რომ მოითხოვა საქართველოში ინგლისურის სახელმწიფო ენად გამოცხადება. ის, რისთვისაც მთელი ჩვენი ხალხი იბრძოდა — შეენარჩუნებინა და დაეცვა მშობლიური ენა, პროვინციალიზმად გამოაცხადა. ამ მხრივ, საქმე კუროიზამდეც მივიდა: სამეცნიერო შრომაში სხვა ენიდან ციტირებაც კი (კერძოდ, რუსულიდან) მიუღებლად ჩათვალეს.

რუსული ენა ჩვენგან დაცვას არ საჭიროებს, მაგრამ მაინც უნდა ვთქვათ, რომ იგი ათეულობით წლების მანძილზე ჩვენში ასრულებდა უცხოეთთან, უცხო სამეცნიერო თუ მხატვრულ ლიტერატურასთან შუამავლის ფუნქციას. მასზე უამრავი რამ არის თარგმნილი და, ცხადია, ეს დიდი საუნჯეა. გაუგებარია რატომ უნდა ვთქვათ მასზე უარი.

სხვა საკითხია, მართლაც იციან თუ არა ჩვენმა ახალგაზრდებმა ინგლისური. როგორც ირკვევა, საფუძვლიანად ძალიან ცოტამ: ენის ცოდნა არ ნიშნავს საყველპურო მარაგის ფლობას. მასზე უნდა შეგეძლოს არა მარტო მეტყველება, არამედ გამართულად წერაც, იმ უმდიდრესი სიტყვიერი მარაგის ცოდნა, რაც ამ ენებს გააჩნია. ჩვენ არაერთხელ ჩავარდნილვართ უხერხულ მდგომარეობაში ჩვენს მიერ გამოცემული წიგნების ინგლისური რეზიუმეებისაგან, სადაც სპეციალისტთა და უცხოელი მეცნიერების თქმით, უამრავი შეცდომა არის დაშვებული.

ძალიან ცუდი როლი შეასრულა რეფორმის ჩატარების დროს პროფესორ-მასწავლებელთა იმ ნაწილმა, რომლებმაც წინააღმდეგობა არ გაუწია, არ გააპროტესტა ამ ვაირეფორმის მესვეურთა გადაწყვეტილებები. მხარში არ ამოუდგა კოლეგებს. მათ, თავიანთი პასიურობით ხელი შეუწვევს უმაღლესი სასწავლებლების რღვევას, მის წელში გადატეხვას. იმ დროს, როდესაც პროფესორ-მასწავლებელთა დიდი ნაწილი აპროტესტებდა მიღებულ უკუღმართ გადაწყვეტილებებს, ხალხმრავალ მიტინგებს აწყობდა, აღშფოთებას გამოთქვამდა, იბრძოდა უკანონობის წინააღმდეგ, მეორე ნაწილი, მიმალული იყო კუთხეში და თავისი დუმილით თანადგომას უცხადებდა ნაციონალების მიერ უმაღლეს სასწავლებელთა ნგრევას.

თავისთავად ცხადია, რომ უნივერსიტეტის თანამშრომლებში რომ ერთობა ყოფილიყო, ნაციონალური მოძრაობა ამდენს ვერ გაბედავდა, სააკაშვილს, ბოკერიას, ლომაიას, შაშკინს, ახალაიას, თევზაძეს, რატიანს, ლადარიას და სხვებს ამდენი ბოროტების ჩადენის

საშუალება არ მიეცემოდათ.

არც ისაა გასაკვირი, რომ ამ კატეგორიის ხალხმა სწრაფად გამოიხატა საერთო ენა და ითანამშრომლა ნაციონალების მიერ დანიშნულ რექტორ ხუბუასთან, იმ ხუბუასთან, რომელმაც დამსახურებული ადამიანები, რომლებიც პროტესტს გამოთქვამდნენ უკანონო ქმედებათა გამო, დარბაზში გამოკეტა და ყოველმხრივ დაამცირა. უამრავი უსამართლობა ჩაიდინა და დაცვის გარეშე ვერ დადიოდა. სასწაული ის არის, რომ იგი უნივერსიტეტიდან გაშვების შემდეგ ისევ უკან მიიღეს.

ჩვენი ხალხის უბედურება იმაში მდგომარეობდა, რომ დაქუცმაცებულები ვიყავით, არ იყო ერთიანი მიზნის სათანადო გაგება, რის გამოც ძალადობას ერთობლივად ვერ ვუწევდით წინააღმდეგობას. ამიტომ, ნაციონალები ერთ უმაღლეს სასწავლებელს რომ მიადგებოდნენ და განადგურებას დაუწყებდნენ, მეორენი დაჩაგრულების პროტესტში მონაწილეობას არ იღებდნენ. შემდეგ პირიქითაც ასე ხდებოდა ამიტომ ნაციონალებს არ გასჭირვებიათ დაეშალათ უკმაყოფილო ხალხი და თავისი ბინძური საქმე ბოლომდე ეკეთებინათ.

ქება-დიდება მას, ვინც ამ წნეხს გაუძლო და თავისი თანამშრომლები არ გასწირა. ქება-დიდება მას, ვინც ამ ხელისუფლების რისხვას არ შეეპუა და ბევრი შესანიშნავი, უსამართლოდ განდევნილი პედაგოგი შეიფარა. სწორედ ასეთი ღირსეული და უშიშარი კაცი აღმოჩნდა აკადემიკოსი არჩილ ფრანგიშვილი, სტუ-ს რექტორი, რომელმაც ბევრი ღირსეული უნივერსიტეტელი შეიფარა და უბრალოდ სიკვდილს გადაარჩინა. ამისათვის იგი დიდ მადლობას იმსახურებს.

* * *

წერილის ბოლოს მინდა მოგიხროთ ამ ავბედითი რეფორმის ერთ-ერთ ასეთ მსხვერპლზე, შესანიშნავ ადამიანზე, რომელმაც ვერ გაუძლო უსამართლობას, საოცრად დამცირებულად იგრძნო თავი, სასოწარკვეთაში ჩავარდა მისი შრომისა და დამსახურების უკუღმართი შეფასების გამო. მას რეფორმატორებმა პირდაპირ უთხრეს, რომ მისი სპეციალობა და ეთიკის კათედრა უნივერსიტეტს აღარ სჭირდებოდა, ასეთი იყო ეთიკის შეფასება ამ უზნეო, უპასუხისმგებლო ადამიანების მიერ.

თავიდან დავიწყებ: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში რელიგიათმცოდნეობის და ეთიკის კათედრაზე მრავალი ათეული წელი მუშაობდა დიდებული ქალბატონი, ფილოსოფოსი და ეთიკის ბრწყინ-

ინვალე სპეციალისტი, უსპეტაკესი ადამიანი, მრავალი მეცნიერული შრომის, მონოგრაფიების, სახელმძღვანელოებისა და სამეცნიერო კრებულების რედაქტორი, დოცენტი ლილი ჩინჩალაძე, რომელიც კითხულობდა თავის ლექციებს რუსულსა და გერმანულ ენებზე, დაჯილდოებული იყო ღირსების ორდენით, სარგებლობდა სტუდენტთა დიდი სიყვარულით.

ცხოვრებაში არ შემხვედრია ასეთი მოკრძალებული, ზნეობრივი და მოსიყვარულე ადამიანი, როგორც ჩანს, ამ ბუნებრივი სიმორცხვის და მოკრძალების გამო მან ვერ შექმნა საკუთარი ოჯახი და თავისი დიდი სიყვარული და სიტბო თავის საქმეზე, ნათესავებსა და საერთოდ ადამიანებზე გადაიტანა. ქვემოთ შემოთავაზებული ეს წერილიც, რომელიც მან გარდაცვალებამდე ცოტა ხნით ადრე დაწერა, მისმა დამ გადმოგვცა. იგი, მისთვის დამახასიათებელი ტაქტით და საქმის ცოდნით, გამოთქვამდა თავის გულისტკივილს, წუხილს ამ უმართებულოდ ჩატარებული რეფორმის გამო: ეს წერილი მშვენიერი დოკუმენტია იმის დასადასტურებლად, რომ მკითხველმა გააცნობიეროს, თუ რა დიდი ცოდვა დაატრიალეს ნაციონალებმა, რომლებმაც უარი თქვეს მრავალი საჭირო საგნის სწავლებაზე, მათ შორის ეთიკის სწავლებაზე და ამით თავისი უზნეობა ერთხელ კიდევ დაამტკიცეს.

ლილიანა ჩინჩალაძე

ჩემი გულსატკივარი განათლებისა და მეცნიერების რეფორმასთან დაკავშირებით

განათლებისა და მეცნიერების დარგში, ისევე როგორც მატერიალური და სულიერი კულტურის ყველა სფეროში, საზოგადოების წინაშე დროდადრო რომ ჩნდება რეფორმის გატარების აუცილებლობა-მიწანშეწონილება დაგას არ უნდა იწვევდეს, სადავო ის არის — უწყობს თუ არა ხელს მიმდინარე რეფორმა საზოგადოების პროგრესს, კულტურული ღირებულებების შენარჩუნება-განვითარებას, თუ პირიქით, იწვევს საზოგადოების რეგრესს, კულტურული ღირებულებების დათრგუნვა-განადგურებას.

რეფორმის შესახებ საკითხი უაღრესად რთული და ძნელად გადასაწყვეტია, რაც საზოგადოების ინტელექტუალური ძალების დიდ აქტივობას და უდიდეს პასუხისმგებლობას მოითხოვს.

საუკუნეთა განმავლობაში ურიცხვ მტერთა შემოსევების შედეგად

უმძიმეს სოციალურ მდგომარეობაში მყოფი ქართველი ხალხი თავისთავადობას და ძლიერ ეროვნულ მუხტს ინარჩუნებდა მატერიალური და სულიერი კულტურის, მეცნიერების, მწერლობის, პოეზიის, ხელოვნების განვითარების წყალობით.

დღეს, როდესაც მთელ მსოფლიოში ინტენსიურად მიმდინარეობს გლობალიზაციის პროცესები, კაცობრიობის ბედი მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული იმაზე, თუ თითოეული ერი რა წვლილს შეიტანს ზოგადკაცობრიული კულტურის საგანძურში.

რეფორმას, რომ სწორი მიმართულება მიეცეს, უპირველეს ყოვლისა, ნათლად უნდა იყოს დადგენილი კონკურსის ჩატარების ობიექტური კრიტერიუმები, რაც არსებითად გულისხმობს კონკურენტუნარიანი ძალების დაპირისპირების რეალურ შესაძლებლობას და მათგან უფრო მაღალი კვალიფიკაციის და პერსპექტიული სპეციალისტის არჩევას.

დღეს, როდესაც ჩვენი ხალხი უმწვავეს მატერიალურ და სულიერ კრიზისს განიცდის საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში, როცა დღითიდღე ღრმავდება ადამიანთა გაუცხოების პროცესი, ზნეობრივი დეფორმაციები, საზოგადოებისათვის სულ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს მაღალკვალიფიცირებული და პერსპექტიული სამეცნიერო და პედაგოგიური კადრების შენარჩუნების საკითხი.

რეფორმასთან დაკავშირებით ფრიად საყურადღებო და მნიშვნელოვანი წერილები გამოქვეყნდა პრესაში თსუ-ის ჰუმანიტარული ფაკულტეტის (ფილოსოფიის მიმართულებით) პროფესორ-მასწავლებლების: ბატონ გურამ ასათიანის, ქალბატონ გილდა სიხარულიძის, თსუ-ის ასამბლეის თავმჯდომარის, ქალბატონ დენიზა სუმბაძის და სხვათა მიერ. ჩემი მსჯელობაც თსუ-ის ჰუმანიტარული ფაკულტეტის (ფილოსოფიის მიმართულებით) ჩატარებულ კონკურსის შედეგებს ეხება.

საკონკურსო კომისიას დიდი ძალისხმევა მართებდა, რათა რეიტინგისა და თანასწორობის პრინციპის დაცვით, ობიექტურად, სამართლიანად, გამჭვირვალედ ჩატარებინა კონკურსი.

იმის გამო, რომ სათანადოდ არ იყო გარკვეული კონკურსის ჩატარების ობიექტური კრიტერიუმები, ხელსაყრელი ნიადაგი იქმნებოდა სუბიექტივიზმისა და თვითნებობისათვის, კონკურსის არაგამჭვირვალედ, კლანური პრინციპების შესაბამისად მიმდინარეობისათვის.

კონკურსის არაგამჭვირვალედ ჩატარებამ ხელი შეუწყო თანასწორობის პრინციპის დარღვევას, რაც იმაში გაცხადდა, რომ

ფილოსოფიის ზოგიერთი დარგის წარმომადგენლები, ყველანი დასაქმებულნი აღმოჩნდნენ კონკურსის შედეგად, ხოლო სხვა დარგებიდან — ერთი ან ორი წარმომადგენელი. ამავე მიზეზით, არაერთი მაღალკვალიფიცირებული სპეციალისტი და აღმზრდელ-პედაგოგი, რომლებიც გამოირჩეოდნენ მაღალი ინტელექტუალური და პროფესიული კულტურით, დარგისა და სტუდენტი-ახალგაზრდობისადმი დიდი ერთგულებით, პასუხისმგებლობის გრძობითა და სიყვარულით და რომლებიც ამ თვისებების გამო დასავლეთის ნებისმიერ უნივერსიტეტს დაამშვენებდნენ, მოკლებულნი აღმოჩნდნენ სტუდენტებთან მუშაობის შესაძლებლობას, რაც საზოგადოებისათვის დიდი დანაკლისია. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ სალექციო საათების უკიდურესი შემცირების შედეგად სათანადოდ ვერ განვითარდება ფილოსოფიის ისეთი შემადგენელი ნაწილები, როგორცაა სოციალური ფილოსოფია, ეთიკა, ესთეტიკა და სხვ., რის გამოც მნიშვნელოვნად ჩამორჩება თვით ფილოსოფიის განვითარების დონეც და რის შედეგადაც საზოგადოებას დააკლდება ეპოქის შესაბამისი მსოფლმხედველობრივი ორიენტაციებით ხელმძღვანელობის შესაძლებლობა, რაც დიდად საზიანო იქნება ქვეყნისათვის. შემთხვევით არ უთქვამს ფილოსოფოსებს: „უბედურია ქვეყანა, სადაც არ ყვავის ფილოსოფია“.

ძალიან დასანანიია, რომ აღმზრდელობითი თვალსაზრისით ისეთი მნიშვნელოვანი დარგი, როგორც რელიგიათმცოდნეობაა, საერთოდ ამოღებულია სასწავლო ცხრილიდან, მაშინ, როდესაც თსუ-ში პირველად შემოიღეს არჩევითი კურსები, ამ დარგის ღია პრეზენტაციის დროს, რომელიც პროფესორ-მასწავლებლების: ბატონ თეიმურაზ ფანჯიკიძისა და ქალბატონ რუსუდან წიქვაძის ხელმძღვანელობით ჩატარდა, სტუდენტთა დიდმა რაოდენობამ რელიგიათმცოდნეობა აირჩია ფსიქოლოგიასა და ეთიკასთან ერთად.

ვფიქრობ, კონკურსის წარმატებით ჩატარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან კრიტერიუმს უნდა წარმოადგენდეს კონკურსანტის მიერ ჩატარებული ლექციების ღია პრეზენტაცია დარგის სპეციალისტების თანდასწრებით და იმ პროგრამების შედარება, რომლის მიხედვით ღებება მათი სალექციო კურსები.

უმართებულობად მიმაჩნია ის ფაქტი, რომ საკონკურსო კომისიის შემადგენლობაში უხუცესთაგან არც ერთი პროფესორ-მასწავლებელი არ შეუყვანიათ. არაერთი ასაკოვანი, საუკეთესო მონაცემების და დიდი ამაგის მქონე პროფესორ-მასწავლებელი დარჩა კონკურსის გარეშე, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს პრეზიდენტის ბა-

ტონ მიხეილ სააკაშვილის განცხადებით 2009 წლამდე პროფესორ-მასწავლებელთა შემცირება არ უნდა მომხდარიყო ასაკის მიხედვით.

ძველი და ახალგაზრდა თაობის ამგვარი დაპირისპირება ზნეობრივად ერთობ საზიანოა. ძველი თაობის ღვაწლმოსილი ადამიანების პატივისცემა და დაფასება, მათი ამაგის კონპენსაცია ადამიანში ბადებს ოპტიმიზმის გრძნობას, რომლის გარეშე ადგილი არ ექნებოდა შემოქმედებით შრომას და ბრძოლას უკეთესი მერმისისათვის, შეუძლებელი იქნებოდა თაობათა თანაარსებობა, სადაც ახალგაზრდა თაობა არა მხოლოდ ძველი თაობის საუკეთესო ტრადიციების მატარებლად გვევლინება, არამედ ნოვატორის როლშიც გამოდის. რაც შეეხება მოხუცებს, როგორც აღნიშნავდა მეჩნიკოვი, „მოხუცებს, რომლებსაც არ დაუკარგავთ მეხსიერება, არ დაქვეითებით გონებრივი ძალა, შეუძლიათ გამოიყენონ თავიანთი დიდი გამოცდილება საზოგადოებრივი ცხოვრების მეტად რთული საკითხების გადაწყვეტისას“.

როცა ქვეყნად მოსახლეობის დიდი ნაწილი სიღატაკეს განიცდის, მოკლებულია ელემენტარულ საარსებო პირობებს: კვების რაციონს, მკურნალობას და დასვენებას, ადგილი აქვს შტატების დიდი ოდენობით შემცირებას, მასობრივ უმუშევრობას, როცა ნერვული სტრესების შედეგად ავადდება და გველუპება მრავალი ადამიანი. უმძიმესი ცხოვრებისეული პირობების გამო სულ უფრო მძაფრდება ადამიანის ცნობიერებაში ძნელად გადასაჭრელი კონფლიქტები და მასთან დაკავშირებული თვითმკვლელობის აქტები, განსაკუთრებით ახალგაზრდობაში. არ უნდა გვიკვირდეს, რომ საზოგადოების დიდ ნაწილში იღვიძებს თავდაცვის ინსტიქტები, ზრუნვა თავის გადასარჩენად, პირადი ინტერესები.

მართალია, ფრანგი მატერიალისტები მორალის საფუძვლად პირად ინტერესს თვლიდნენ, მაგრამ ხაზს უსვამდნენ იმ გარემოებას, რომ პირადი ინტერესი სიკეთეს წარმოადგენს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ემთხვევა საზოგადოებრივ ინტერესს. წინააღმდეგ შემთხვევაში ის ბოროტებაა. მორალი, რომელიც გამოყოფს პირად ინტერესს საზოგადოებრივისაგან, საზრისმოკლებულია და საძულველი ადამიანთა ბუნებისათვის. მარტოოდენ პირადი ინტერესის გამოდევნება დაანგრევს სახელმწიფოს, ინდივიდის ქცევის უმაღლესი მიზანი უნდა იყოს საყოველთაო სიკეთე. ამგვარ სიკეთესთან თანხმობაში შეიძლება იყოს მხოლოდ სწორად გაგებულ პირადი ინტერესი. ეს უკანასკნელი გულისხმობს მომავალზე, პროგრესზე ორიენტირებულ

ინტერესს. ისიც საყურადღებოა, რომ უზნეობის, როგორც საკუთარის სულიათვის შეუსაბამო მოვლენის, გაცნობიერება, მასთან კომპრომისების დაუშვებლობა სულიერი სიწმინდის ნიშანია, მაგრამ მხოლოდ სულიერი სიწმინდე საკმაო არ არის ზნეობრივი რეზონანსისათვის. აქტიური ზნეობრივი პოზიცია შეურიგებელ, უკომპრომისო, მიზანმიმართულ ბრძოლას მოითხოვს უსამართლობისა და მანკიერების წინააღმდეგ, რაც საზოგადოების კეთილდღეობისა და მისი პროგრესისათვის დიდად სასიკეთეოა.

ზნეობრივი პოზიცია ძირეულად უნდა ეწინააღმდეგებოდეს როგორც საშიშ ანტისაზოგადოებრივ ტენდენციებს, ასევე ზნეობის პასიურ ხასიათსაც. როცა ადამიანები უსამართლობის ზემოქმედების შედეგად უარს ამბობენ ბრძოლაზე, რამდენადაც იმედი არა აქვთ, რომ მათი ბრძოლა ნაყოფს გამოიღებს, ისინი უნებლიედ ხელს უწყობენ უზნეობის განმტკიცებას.

ზნეობრივი პრინციპები თვით ცხოვრების წილში ყალიბდება, როგორც საზოგადოების პროგრესული ძალების აქტივიზაციის შედეგი. ამისათვის კი საკუთარი თავის სრულქმნაა საჭირო. ტოლსტოიმ კითხვას, რით დავიწყეთ სამყაროს გარდაქმნა? უპასუხა: უნდა დავიწყეთ საკუთარი თავის გარდაქმნით. ეს იმას ნიშნავს, რომ თუ რამ სულიერი სიკეთე გაგვაჩნია, ჩვენ მოვალენი და პასუხისმგებელნი ვართ მივცეთ ეს ხალხს, საზოგადოებას.

ზნეობის აქტიური ხასიათი, რაც სოციალური აუცილებლობის შემეცნებასა და თავისუფლებასთან არის დაკავშირებული, სოციალური ოპტიმიზმის წყაროა. გარდავქმნით და სრულყოფით რა თავს საზოგადოების პროგრესული მოთხოვნების შესაბამისად, ამით ხელს ვუწყობთ ქვეყნად უღვევი მატერიალური და სულიერი სიკეთის გამოვლენას და განმტკიცებას, ამდენად, ცხადია, სულიერი აღმავლობა, სრულქმნა უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ფიქრი დაწინაურებაზე, ბრძოლა წარმატების გარეგანი ატრიბუტებისათვის, ზრუნვა კარიერისა და საერთოდ პირადი კეთილდღეობისათვის, ამასთანავე ყურადღებას იპყრობს ზოგიერთი რეფორმატორის მიერ გამოთქმული მოსაზრება ეროვნულ საკითხთან დაკავშირებით. ეროვნული თავისთავადობისათვის ზრუნვა, მათი აზრით, მოკლებულია ღირებულებას, სწავლება კი თსუ-ში უნდა იყოს ინგლისურენოვანი. ცხადია, უცხო ენის შესწავლა, რუსული იქნება, ინგლისური თუ სხვა, დიდად სასარგებლოა აზროვნების, შემეცნების, კულტურული დონის ასამაღლებლად, ადამიანთა შორის ურთიერთობების გასაუმჯობეს-

სებლად, მაგრამ ადრეულ ასაკში დედაენასთან ერთად უცხო ენის სწავლება, როგორც ამას ზოგიერთი მშობელი ჩადის, გაუმართლებელია პედაგოგიური პრაქტიკის მიერ. რაც შეეხება ეროვნული სუვერენობის, თავისუფლების ზრდას, ის ძალიან სასიკეთოა ზოგად-კაცობრიული კულტურის განვითარებისათვის.

სამშობლოს სიყვარული, ეროვნული ფესვების წვდომა, საკუთარი ხალხის პატივისცემა და დაფასება, ზრუნვა ერის ფიზიკური და სულიერი განვითარებისა და კეთილდღეობისათვის ბუნებრივი გრძნობებია, რამდენადაც ადამიანი გენეტიკურად ერის ღვიძლი შვილია.

მამულიშვილური გრძნობა პასუხსაგები და წმინდათაწმინდა გრძნობაა. ეს არის მაღალი სულიერი კულტურის ნაყოფი.

მამულისადმი სიყვარული უნდა იყოს დაკავშირებული კაცობრიობის სიყვარულთან. კაცობრიობის ნამდვილი სიყვარულის გარეშე არ არსებობს სამშობლოს სიყვარული, რადგან სამშობლო კაცობრიობის ნაწილია და შეუძლებელია იგი მოვწყვიტოთ მას უსისხლოდ და ტანჯვის გარეშე.

იმისათვის, რომ კაცობრიობა ვითარდებოდეს, აუცილებელია თითოეული ერის თვითმყოფადობის განვითარება. ცნობილი სოციოლოგის მიხაკო წერეთლის თქმით, „როგორც ძლიერ მსგავსნი ინდივიდნი უფერულებას წარმოადგენენ, როგორც ერთადერთ ინდივიდს არ შეუძლია შემოქმედება, ისე ძლიერ მსგავსნი საზოგადოებანი უფერულ საზოგადოებრივ ცხოვრებას წარმოშობდნენ, ისე ერთადერთ საზოგადოებას ნაკლები შემოქმედების ნიჭი ექნებოდა. მრავალი საზოგადოება მრავალი ინდივიდუალობაა, მათი განსხვავებანი განსხვავებული შემოქმედების წყარონი არიან, მაშასადამე უფრო მდიდრისა და საინტერესო სოციალური ცხოვრებისა“.

ნაციონალურ კულტურებს შეუძლიათ წარმატებით ვითარდებოდნენ მხოლოდ სხვადასხვა ერის თავისუფალი ურთიერთგამდირების, ერთი კულტურის მეორესთან დაპირისპირების გარეშე.

რაც უფრო ვითარდება ერი, მით უფრო იღვიძებს მასში შეგნება ინდივიდუალობისა, როგორც პიროვნებას აქვს გრძნობა და შეუფერხებელი მისწრაფება თავის დაცვისა, ისე მთელ ერს, როგორც სოციალურ ორგანიზმს, აქვს ასევე ინსტიქტი და სურვილი თავის დაცვისა.

ერის მიერ საკუთარი ცხოველმოქმედების წესის დადგენა ის ფუნდამენტია, რომელზეც უნდა წარიმართოს გონებრივი და ზნეობრივი მოღვაწეობა. სუვერენობა მნიშვნელოვნად ამაღლებს ერის შემოქ-

მედებითსა და ზნეობრივ პოტენციალს.

ერის კულტურული დონის ამაღლება გულისხმობს კაცობრიობის კულტურული მემკვიდრეობის კრიტიკულ გადამუშავებას, მის ნაციონალურ ათვისებას. ამის მივიწყება არსებითად ნიშნავს მსოფლიო კულტურის მრავალი მიღწევის უგულვებლყოფას.

ეროვნული ძლიერების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი წყარო მშობლიურ ენაზე სწავლება, შრომასა და ადამიანებთან ურთიერთობაში მისი გამოყენებაა. დედაენით შეძლო კაცობრიობამ ამაღლებულიყო სხეულებრივ ინსტინქტებზე და აქტიურად ჩართულიყო შემოქმედებითსა და ზნეობრივ განვითარებაში.

არცერთ ერს არ გააჩნია დედაენაზე უფრო ძვირფასი და სანუკვარი რამ. ყველა თვითმყოფადი, თავმოყვარე ხალხი ცდილობს თვალისჩინივით გაუფრთხილდეს დედაენას, ამიტომ დედაენის უფლებათა ხელყოფას, თუნდაც, უნებლიეს, გაუცნობიერებელს, უაღრესად მტკივნეულად განიცდის ყოველი ერის წარმომადგენელი.

როცა ყოფილი სსრ კავშირის ხელისუფალთა მხრივ იყო მცდელობა ცალკეულ რესპუბლიკებში რუსული ენა გაბატონებული სახელმწიფოებრივ ენად ექციათ, ქართველმა ხალხმა ხმა აღიმალა და არ დაუშვა უსამართლობა.

სხვადასხვა ერის ერთობაზე მსჯელობისას, ვგულისხმობთ თითოეული ერისთვის დამახასიათებელი ინდივიდუალური ნიშანთვისებების შენარჩუნებას. ეს გამოხატავს ერთაშორისი ურთიერთობის ჭეშმარიტი ჰარმონიის პრინციპს. ამ ინდივიდუალური ნიშანთვისებებთაგან ენა უმთავრესია. ცნობილია, რომ ერის დაცემა ენის გადაგვარებით იწყება. ყოველი ასეთი ეროვნული კატასტროფა დანაკლისია ზოგადკაცობრიული კულტურის საგანძურისათვის.

ენა ხალხის მრავალსაუკუნოვანი ცხოვრების უაღრესად სრული და ჭეშმარიტი მატრიანია. ქართულ ენაში აისახა ქართველი ხალხის სულიერი სამყაროს სიმდიდრე და მრავალფეროვნება, მისი ისტორია, ტრადიციები და ადათ-წესები, ადამიანთა მიზანსწრაფვა.

რუსული პედაგოგიკის მამამთავარი დ. უშინსკი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ადამიანის სულიერ ფორმირებაში დედაენას და აღნიშნავდა: „ბავშვი დედაენის მშობლიური ძუძუდან იწოვს სულიერ ცხოვრებას და ძალას. დედაენა უხსნის მას ბუნებას, ისე როგორც ვერცერთი ისტორიკოსი ვერ გააცნობდა, მას შეჰყავს იგი ხალხის გრძნობათა სამყაროში, ისე როგორც ვერც ერთი ესთეტიკოსი ვერ შეიყვანდა, ბოლოს იგი აძლევს მას ისეთ ლოგიკურ ცნებებს და

ფილოსოფიურ შეხედულებებს, რომელთაც, რასაკვირველია, ვერ შესძენდა ვერც ერთი ფილოსოფოსი.

ამასთანავე საყურადღებოა, რომ ბავშვის შეუფერხებელი შემოქმედებითი და ზნეობრივი განვითარება მხოლოდ დედაენაზე სწავლების საფუძველზეა შესაძლებელი, რამდენადაც დედაენაზე მეტყველების უნარი დაბადებიდანვე კოდირებულია ადამიანში, მის ჩაზმობას, განვითარების შეფერხებას გარდაუვალად მოსდევს გონების დაჩლუნგება და ზნეობის დაცემა.

რაც შეეხება თვითონ ერებს, თავისუფლების ზრდის შესაბამისად, როგორც აღნიშნავს იაკობ გოგებაშვილი, თითოეულ მათგანს სულ უფრო მეტი წვლილი შეაქვს მსოფლიო კულტურის საგანძურში სხვადასხვა მონაპოვრით, რომელნიც ავსებენ მსოფლიო კულტურის ზღვას. ერთმა წარჩინებულმა მწერალმა კაცობრიობა შეადარა მაგლობელთა დიდ გუნდს — ქოროს, რომლის ჰარმონია მაშინ არის სავსე და სრული, როდესაც ყველა ხალხი თავისი შესაბამისი ხმით იღებს მონაწილეობას მსოფლიო ღაღადისში.

